



Fundusze Europejskie



Rzeczpospolita  
Polska

Dofinansowane przez  
Unię Europejską



Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie

## Koncepcja

# „Ekomuzeum od Piwniczki do Kapliczki”

Gmina Pierzchnica



Pierzchnica, 2025

Zadanie realizowane przez Fundację Socjometr Laboratorium Rozwiązań Społecznych w ramach umowy nr 02/2025/EKO z 1.07.2025, polegające na „**Opracowaniu koncepcji Ekomuzeów – opracowanie dokumentów koncepcyjnych oraz przeprowadzenie warsztatów.**” w ramach operacji własnej „EKOMUZEUM Białe Ługi” w ramach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju realizowanej przez Lokalną Grupę Działania "Białe Ługi" w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent wdrażanie LSR.

## Spis treści

1. Wstęp.....	4
2. Wprowadzenie do idei Ekomuzeów.....	4
3. Charakterystyka gminy .....	5
3.1. Ogólna charakterystyka administracyjno-geograficzna.....	5
3.2. Potencjał społeczny, kulturowy, przyrodniczy, historyczny i turystyczny .....	6
4. Struktura i rola partnerstwa.....	8
4.1. Włączenie społeczne na etapie tworzenia dokumentu.....	8
4.2. Partnerstwo lokalne na rzecz ekomuzeum.....	8
5. Przebieg trasy – opis punktów i atrakcji .....	9
5.1. Opis przebiegu pętli Ekomuzeum „Od piwniczki do kapliczki” .....	9
5.2. Lista punktów pętli ekomuzeum „Od piwniczki do kapliczki” .....	10
5.3. Układ pętli ekomuzeum „Od piwniczki do kapliczki” .....	11
6. Plan realizacji koncepcji .....	12
7. Lista projektów do realizacji .....	13
7.1. Projekty infrastrukturalne .....	13
7.2. Projekty edukacyjne i promocyjne.....	14
7.3. Projekty z zakresu turystyki lokalnej i przedsiębiorczości .....	15

# 1. Wstęp

Opracowanie to stanowi koncepcję utworzenia ekomuzeum w Gminie Pierzchnica – inicjatywy służącej zarówno ochronie dziedzictwa lokalnego, jak i jego nowoczesnej prezentacji. Dokument powstał w ramach zadania „Opracowanie koncepcji Ekomuzeów – opracowanie dokumentów koncepcyjnych oraz przeprowadzenie warsztatów”, realizowanego w projekcie „EKOMUZEUM Białe Ługi”.

Zadanie realizowane jest w ramach wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju przez Lokalną Grupę Działania "Białe Ługi", w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027, dla interwencji I.13.1 LEADER / Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent wdrażanie LSR.

Głównym celem opracowania jest zaprezentowanie wizji ekomuzeum w Gminie Pierzchnica, które bazując na lokalnych zasobach naturalnych, kulturowych i historycznych, przyczyni się do budowania tożsamości mieszkańców oraz tworzenia atrakcyjnej oferty turystycznej. Koncepcja została wypracowana w ścisłej współpracy z lokalnymi uczestnikami warsztatów i partnerami, co podkreśla jej oddolny, społeczny charakter.

Ekomuzeum to forma muzeum bez ścian, w którym mieszkańcy stają się gospodarzami i przewodnikami po swoim dziedzictwie. Dzięki rozproszonej formule, łączącej miejsca, historie i działania, ekomuzeum sprzyja aktywizacji społeczności, rozwijaniu lokalnej przedsiębiorczości oraz promocji regionu. W Gminie Pierzchnica ma ono pełnić rolę katalizatora współpracy i długofalowego rozwoju opartego na autentyczności i partnerstwie.

## 2. Wprowadzenie do idei Ekomuzeów

Ekomuzeum to nowoczesna i jednocześnie głęboko zakorzeniona w tradycji forma instytucji kultury, która obejmuje całe terytorium zamieszkiwane przez wspólnotę. Jego fundamentem nie jest kolekcja zamknięta w muzealnych gablotach, lecz proces współpracy mieszkańców: identyfikowania, chronienia i prezentowania tego, co stanowi o bogactwie ich miejsca. Mogą to być zarówno zasoby materialne – krajobrazy, zabytki, obiekty architektoniczne – jak i niematerialne: wspomnienia, opowieści, zwyczaje czy umiejętności rzemieślnicze.

Ekomuzeum różni się od klasycznych instytucji tym, że funkcjonuje „w terenie” – jego przestrzenią jest krajobraz wsi i małych miast, a jego ofertą są doświadczenia, w których uczestniczy się bezpośrednio. To mieszkańcy są przewodnikami i gospodarzami, a turyści stają się uczestnikami lokalnej opowieści. Ekomuzeum może przyjąć formę szlaku turystycznego, sieci powiązanych punktów tematycznych czy partnerskiej inicjatywy instytucji, organizacji i osób prywatnych. Dzięki temu staje się nie tylko sposobem ochrony dziedzictwa, ale także narzędziem rozwoju lokalnego – budowania tożsamości, aktywizowania społeczności i tworzenia atrakcyjnej oferty turystycznej.

Ekomuzeum opiera się na czterech fundamentalnych elementach, które wspólnie, zapewniają jego spójność i trwałość:

1. Partnerstwo – Budowanie ekomuzeum wymaga współdziałania mieszkańców, władz lokalnych, instytucji, organizacji społecznych, przedsiębiorców, szkół i samorządów. To oni

decydują, co jest wartościowe, jak to chronić i w jaki sposób udostępniać innym. Partnerstwo zapewnia autentyczność i zaangażowanie.

2. Zasoby lokalne – Ekomuzeum nie istnieje bez zasobów, zarówno materialnych (budynki, pomniki przyrody, krajobrazy), jak i niematerialnych (legendy, umiejętności rzemieślnicze, tradycje). Ważne jest traktowanie ich jako żywe elementy lokalnej tożsamości i potencjału rozwoju, a nie zwykłe eksponaty.
3. Narracja – Każde ekomuzeum potrzebuje spójnej osi opowieści, która łączy zasoby w logiczną całość i nadaje im znaczenie. Tematyka może być konkretna lub wielowątkowa, ale narracja zawsze musi być zrozumiała i wspólna dla wszystkich uczestników.
4. Pętla ekomuzeum – To fizyczna realizacja historii w formie trasy pieszej, rowerowej lub objazdowej, łączącej miejsca tworzące ofertę ekomuzeum. Pętla pełni funkcję integracyjną, edukacyjną i promocyjną, wykraczając poza zwykły szlak turystyczny

Tworzenie ekomuzeum ma wielowymiarowe znaczenie dla społeczności lokalnej i regionu. Przede wszystkim wzmacnia tożsamość mieszkańców – daje im przestrzeń do ponownego odkrywania wartości własnego miejsca, do budowania dumy i pielęgnowania pamięci przekazywanej z pokolenia na pokolenie. Równocześnie sprzyja ochronie dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego, które nie trafia za muzealne gabloty, lecz żyje dzięki działaniom codziennym: warsztatom, wydarzeniom czy lokalnym inicjatywom. Ekomuzeum staje się także impulsem dla turystyki – tworzy nowe produkty i atrakcje bazujące na autentyczności, co przyciąga odwiedzających i zatrzymuje ich w regionie na dłużej. Ważnym rezultatem tego procesu jest rozwój współpracy i kapitału społecznego, ponieważ sukces ekomuzeum opiera się na porozumieniu mieszkańców, instytucji i organizacji. Działania te mają wyraźny wymiar edukacyjny – służą jako forma uczenia się w praktyce, wzmacniają kompetencje społeczne i ekologiczne oraz pozwalają na aktywne uczestnictwo różnych grup. Co więcej, ekomuzeum stanowi impuls gospodarczy, wspierając lokalnych producentów, rzemieślników i przedsiębiorców. Ostatecznie całość tych działań sprawia, że gmina zyskuje wyrazistą markę i rozpoznawalność, stając się atrakcyjnym punktem na mapie regionu.

Ekomuzeum to nowoczesna forma instytucji kultury, która wyrasta z inicjatywy mieszkańców i obejmuje całe ich otoczenie jako żywą przestrzeń dziedzictwa. Opiera się na partnerstwie, lokalnych zasobach, spójnej narracji i pętli ekomuzeum, dzięki czemu pozwala na bezpośrednie doświadczenie kultury, historii i przyrody. Tworzenie ekomuzeum wzmacnia tożsamość lokalną, chroni i upowszechnia dziedzictwo, rozwija turystykę, edukację i współpracę społeczną, wspiera lokalną gospodarkę oraz buduje rozpoznawalność regionu jako miejsca autentycznego i atrakcyjnego dla mieszkańców i odwiedzających.

## 3. Charakterystyka gminy

### 3.1. Ogólna charakterystyka administracyjno-geograficzna

Gmina Pierzchnica położona jest w południowej części województwa świętokrzyskiego, w powiecie kieleckim. Zajmuje powierzchnię 105 km<sup>2</sup>, obejmując 18 miejscowości i 17 sołectw. Centralnym ośrodkiem jest Pierzchnica – osada o średniowiecznym rodowodzie, której układ przestrzenny został wpisany do rejestru zabytków. Gmina leży na styku Niecki Nidziańskiej i Pogórza Szydłowskiego, w

dolinie rzeki Czarnej Staszowskiej i jej dopływów, co nadaje jej krajobrazowi charakter rolniczo-przyrodniczy, z dominacją pól uprawnych i mozaiki małych kompleksów leśnych.

Pod względem demograficznym Pierzchnica należy do najmniejszych gmin powiatu. W 2024 roku liczyła 4 631 mieszkańców, co oznacza spadek o 69 osób w stosunku do 2019 roku. Gęstość zaludnienia wynosi około 44 osoby/km<sup>2</sup> i jest jedną z najniższych w regionie. Struktura wieku pokazuje wyraźne procesy starzenia się: liczba seniorów wynosi 1 073 osoby (23% populacji), podczas gdy dzieci i młodzież to tylko 856 osób. Ujemny przyrost naturalny (-78 w 2024 roku) oraz malejąca liczba urodzeń (33 wobec 111 zgonów) potwierdzają pogłębiający się kryzys demograficzny. Mimo to saldo migracji w ostatnich latach bywa dodatnie (w 2024 r. +15), co może świadczyć o pewnej atrakcyjności osiedleńczej gminy.

Finanse samorządu wskazują na stabilność i rosnące możliwości inwestycyjne. Dochody budżetowe na mieszkańca wzrosły z 6 214 zł w 2019 roku do 7 847 zł w 2024 roku, a wydatki kształtowały się na poziomie 7 414 zł. Pozytywnym sygnałem jest również wzrost aktywności inwestycyjnej w budownictwie – w 2024 roku oddano 40,2 mieszkań na 10 tys. ludności, co jest wskaźnikiem wyższym niż w wielu sąsiednich gminach.

Pod względem infrastruktury technicznej Pierzchnica prezentuje dobry poziom podstawowych usług. Aż 99% mieszkańców korzysta z wodociągów, niemal 60% z kanalizacji, natomiast dostęp do sieci gazowej jest ograniczony – w 2023 r. obejmował jedynie 8,9% gospodarstw. Na terenie gminy istnieje 3,2 km dróg rowerowych, co sprzyja rozwojowi turystyki aktywnej.

Struktura gospodarcza gminy jest niewielka, ale dynamicznie się rozwija. Liczba podmiotów gospodarczych wzrosła z 313 w 2019 r. do 399 w 2024 r.. Najsilniej rosną branże przemysłowe i budowlane – liczba firm w tym sektorze zwiększyła się do 124. Wskaźnik przedsiębiorczości (862 podmioty na 10 tys. mieszkańców) oraz liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (674 na 10 tys. mieszkańców) potwierdzają rosnący potencjał gospodarczy, mimo niewielkiej skali lokalnego rynku.

Uwarunkowania przestrzenne gminy łączą walory rolnicze i krajobrazowe. Oprócz pól uprawnych i użytków ekologicznych charakterystyczne są liczne miejsca pamięci i zabytki wpisane do rejestru – m.in. układ urbanistyczny Pierzchnicy, zespoły kościelne w Pierzchnicy i Drugni, zespół rezydencjonalny w Maleszowej czy kapliczki i piwniczki ziemne. To one wyznaczają ramy tożsamości przestrzennej gminy i równocześnie tworzą fundament dla rozwoju ekomuzeum „Od piwniczki do kapliczki”.

Podsumowując, Gmina Pierzchnica – choć boryka się z depopulacją i starzeniem się społeczeństwa – posiada stabilne finanse, rozwijającą się przedsiębiorczość i cenne dziedzictwo kulturowe. Jej niewielka skala sprzyja spójności i autentyczności działań, co w połączeniu z unikalnymi zasobami materialnymi i krajobrazowymi tworzy solidną bazę do wdrażania koncepcji ekomuzeum.

### 3.2. Potencjał społeczny, kulturowy, przyrodniczy, historyczny i turystyczny

Gmina Pierzchnica liczy niespełna 4,7 tys. mieszkańców, co czyni ją jedną z mniejszych jednostek w powiecie kieleckim. Jej potencjał społeczny opiera się na niewielkich, ale silnie zintegrowanych wspólnotach sołectkich, w których zachowały się żywe tradycje lokalne. Struktura demograficzna wskazuje jednak na poważne wyzwania – liczba ludności spadła z 4 700 w 2019 roku do 4 631 w 2024

roku, a przyrost naturalny pozostaje od lat ujemny (w 2024 r. -78). Społeczeństwo starzeje się: ponad 1 070 osób to seniorzy (23% populacji), przy jedynie 856 dzieciach i młodzieży. Mimo tych ograniczeń, mieszkańcy angażują się w działania wspólnotowe, co widać w inicjatywach związanych z promocją lokalnego dziedzictwa, pracą Kół Gospodyń Wiejskich czy współorganizacją wydarzeń.

Kultura instytucjonalna w gminie Pierzchnica pozostaje stosunkowo słabo rozwinięta. Funkcjonuje tu tylko jedna instytucja – Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Pierzchnicy. Działają również Gminna Orkiestra oraz zespół wokalny Subdominanta. W kalendarzu gminnych wydarzeń i kulturalnych na stałe obecne są m.in.: Święto Pierzchnicy (lipiec), Dożynki Gminne (sierpień), Narodowe Czytanie (wrzesień), Konkurs Patriotyczny (listopad), Kolędowanie (grudzień/styczeń) oraz Wianki (czerwiec).

Istotną rolę w życiu społecznym odgrywają również liczne Kola Gospodyń Wiejskich, które organizują lokalne spotkania i festyny – z okazji Dnia Kobiet, Dnia Dziecka, rozpoczęcia i zakończenia wakacji czy innych uroczystości integrujących mieszkańców.

Centrami aktywności stają się przede wszystkim oddolne inicjatywy, skupione wokół tradycji religijnych, opieki nad kapliczkami, lokalnych świąt i uroczystości. Ważnym elementem w tym zakresie są nieformalne wspólnoty parafialne, które od pokoleń pełnią funkcję naturalnych ośrodków życia społecznego. W przyszłości rolę integrującą i promującą dziedzictwo lokalne może dodatkowo wzmocnić planowane ekomuzeum.

Dziedzictwo materialne Pierzchnicy jest niezwykle bogate i różnorodne. Na terenie gminy znajduje się szereg obiektów wpisanych do rejestru zabytków – kościół parafialny pw. św. Małgorzaty z dzwonnica i cmentarzami w Pierzchnicy, zespół kościoła pw. św. Wawrzyńca w Drugni, a także układ przestrzenny samej Pierzchnicy. Wyjątkowe są także zespoły rezydencjonalne, w tym dawne założenie dworsko-parkowe w Maleszowej z ruinami zamku Krasińskich na wyspie i lamusem z XVIII wieku, a także kaplice w Skrzelczycach i kapliczki przydrożne rozsiane po całej gminie. Charakterystycznym elementem dziedzictwa są również piwniczki ziemne na Górze Piwnicznej – unikalne świadectwo dawnego stylu gospodarowania i przechowywania żywności. To właśnie one, obok kapliczek, stały się osią narracyjną projektowanego ekomuzeum „Od piwniczki do kapliczki”.

Dopełnieniem zasobów są tradycyjne domy w Pierzchnicy i wsiach gminnych, liczne cmentarze, kapliczki i figury świętych (np. św. Jana Nepomucena w Maleszowej i Drugni), a także relikty dawnej kolejki wąskotorowej w Strojnowie i Wierzbii. Te elementy tworzą spójny obraz dziedzictwa wiejskiego, które zachowało swoją autentyczność, mimo że część obiektów uległa zniszczeniu lub wymaga rewitalizacji.

Zasoby przyrodnicze gminy mają charakter uzupełniający, ale bardzo istotny. Gmina położona jest w obrębie Niecki Nidziańskiej i Pogórza Szydłowskiego, co przekłada się na rolniczy charakter krajobrazu, zdominowany przez pola uprawne, łąki i niewielkie kompleksy leśne. Walory krajobrazowe uzupełniają rzeki (m.in. Pierzchnianka i Czarna Staszowska), stawy i użytki ekologiczne. W ostatnich latach rozwija się infrastruktura turystyczna: powstały gospodarstwa agroturystyczne, stadnina koni w Podlesiu, ścieżki spacerowe i rowerowe, a także miejsca edukacji ekologicznej. Dzięki temu gmina coraz bardziej staje się przestrzenią turystyki rodzinnej, slow life i edukacji przyrodniczej.

Turystyka formalna wciąż jest na wczesnym etapie – w 2024 roku funkcjonowały jedynie 2 obiekty noclegowe, ale aktywność mieszkańców w obszarze agroturystyki i lokalnych produktów wskazuje na

potencjał do rozwoju. Piwniczki, kapliczki i miejsca kultu religijnego mogą stać się osią narracji turystycznej, wspieranej przez gospodarstwa ekologiczne i lokalnych producentów.

Analizując potencjały i bariery, można stwierdzić, że mocnymi stronami Pierzchnicy są bogate dziedzictwo materialne (kościół, zespoły dworskie, piwniczki, kapliczki), autentyczność krajobrazu rolniczego oraz silnie zakorzenione tradycje religijne i wspólnotowe. Atutem jest także rosnąca przedsiębiorczość – liczba podmiotów gospodarczych wzrosła z 313 w 2019 r. do 399 w 2024 r., a w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wskaźnik przedsiębiorczości osiągnął 862. Wśród szans warto wskazać rozwój ekomuzeum, który może scalić zasoby w spójną narrację, a także możliwość wykorzystania funduszy unijnych do rewitalizacji obiektów i rozwoju agroturystyki.

Jednocześnie gmina zmagą się ze słabościami – przede wszystkim z depopulacją i starzeniem się społeczeństwa (ponad 23% mieszkańców w wieku poprodukcyjnym), ujemnym przyrostem naturalnym i ograniczoną liczbą dzieci i młodzieży. Słabą stroną jest również bardzo skromna instytucjonalna oferta kulturalna i turystyczna – brak formalnych imprez i grup artystycznych oraz mała baza noclegowa. Zagrożeniem pozostaje ryzyko marginalizacji wobec sąsiednich gmin z bardziej rozwiniętą infrastrukturą turystyczną, a także postępujące niszczenie zabytków bez odpowiedniej konserwacji.

Podsumowując, Gmina Pierzchnica posiada wyjątkowe, autentyczne dziedzictwo, które w dużej mierze zachowało swój pierwotny charakter. Narracja „Od piwniczki do kapliczki” nie tylko odzwierciedla realne zasoby, ale też pozwala na budowanie tożsamości i marki gminy w oparciu o tradycję, religijność i codzienność wiejskiego życia. Jeśli uda się wzmocnić infrastrukturę turystyczną, przeciwdziałać depopulacji i zadbać o ochronę zabytków, Pierzchnica może stać się atrakcyjnym punktem na mapie turystyki kulturowej i edukacyjnej regionu świętokrzyskiego.

## 4. Struktura i rola partnerstwa

### 4.1. Włączenie społeczne na etapie tworzenia dokumentu

W Gminie Pierzchnica prace nad koncepcją ekomuzeum rozpoczęto od warsztatu zorganizowanego w lipcu 2025 roku, który pełnił funkcję spotkania inicjatywnego. To wydarzenie było początkiem całego procesu – zapoczątkowało tworzenie partnerstwa lokalnego, wspólne mapowanie zasobów oraz wyznaczanie wizji pętli ekomuzealnej. W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele różnych środowisk, w tym liderzy społeczni, organizacje pozarządowe, Koła Gospodyń Wiejskich, jednostki OSP, osoby zaangażowane w promocję dziedzictwa lokalnego, przedsiębiorcy, samorządowcy oraz sołtysi.

Za przygotowanie i przeprowadzenie warsztatu odpowiadała Fundacja Socjometr – wykonawca zadania realizowanego w ramach projektu „Ekomuzeum Białe Ługi”. Fundacja, działając we współpracy z Lokalną Grupą Działania „Białe Ługi” oraz koordynatorem wyznaczonym przez gminę, prowadziła prace partycypacyjne, gromadząc propozycje, rekomendacje i opisy zasobów. Lista reprezentowanych podczas spotkania organizacji stanowi załącznik do koncepcji.

### 4.2. Partnerstwo lokalne na rzecz ekomuzeum

Warsztat inaugurujący prace nad koncepcją ekomuzeum w Gminie Pierzchnica, zorganizowany w lipcu 2025 roku, pokazał, że budowanie lokalnego partnerstwa wymaga współdziałania bardzo

różnych środowisk. Kluczową rolę odegrały tutaj licznie obecne Koła Gospodyń Wiejskich, które wniosły do procesu energię, doświadczenie w pracy społecznej oraz gotowość do kultywowania i promowania lokalnych tradycji. Ich głos był szczególnie ważny przy mapowaniu zasobów i wskazywaniu sposobów ich wykorzystania w działaniach animacyjnych i edukacyjnych.

W spotkaniu uczestniczyli również przedstawiciele organizacji pozarządowych, liderzy społeczni, druhowie Ochotniczej Straży Pożarnej, a także przedsiębiorcy, sołtysi oraz osoby na co dzień zajmujące się promocją dziedzictwa lokalnego. Tak szerokie grono pozwoliło spojrzeć na ideę ekomuzeum z wielu stron – od perspektywy społeczno-kulturalnej, przez edukacyjną i gospodarczą, aż po integracyjną.

Za przygotowanie i przeprowadzenie warsztatu odpowiadała Fundacja Socjometr – realizator zadania w ramach projektu „Ekomuzeum Białe Ługi”. Wspólnie z Lokalną Grupą Działania „Białe Ługi” oraz gminnym koordynatorem, fundacja prowadziła proces partycypacyjny, gromadząc rekomendacje, opisy zasobów i propozycje działań, które będą fundamentem dalszych prac nad koncepcją.

Dzięki obecności tak zróżnicowanej grupy – od samorządowców, przez organizacje pozarządowe, po Koła Gospodyń Wiejskich i jednostki OSP – w Pierzchnicy od początku udało się zbudować wielosektorowe partnerstwo. To ono stanowi mocny fundament dla przyszłego rozwoju ekomuzeum, które może stać się nie tylko przestrzenią promującą lokalne dziedzictwo, ale także narzędziem integracji mieszkańców, wsparcia przedsiębiorczości i budowania dumy z tożsamości gminy.

## 5. Przebieg trasy – opis punktów i atrakcji

### 5.1. Opis przebiegu pętli Ekomuzeum „Od piwniczki do kapliczki”

Pętla ekomuzealna w gminie Pierzchnica układa się w trasę o charakterze tematycznym, której narracja opiera się na dwóch symbolicznych motywach: zabytkowych piwniczek jako przestrzeni codzienności, gromadzenia zapasów i wspólnoty, oraz kapliczki – jako znaku duchowości, pamięci i lokalnych wartości. To opowieść o życiu toczącym się między ziemią a niebem, tradycją a gościnnością, spokojem a ruchem.

Trasa rozpoczyna się w Pierzchnicy, gdzie znajduje się wzgórze z zespołem zabytkowych piwnic oraz Kościół pw. św. Małgorzaty. To przestrzeń wyjątkowa – łączy funkcje sakralne, architektoniczne i społeczne. W bezpośrednim sąsiedztwie mieszczą się lokale gastronomiczne oraz Dom Seniora im. Sue Ryder z kaplicą św. Rity – kameralnym, ale wymownym miejscem kultu i ciszy.

Dalszy przebieg pętli prowadzi przez następujące lokalizacje:

- Skrzelczyce – z kaplicą św. Antoniego i obeliskami pamięci poświęconymi ofiarom II wojny światowej. To przestrzeń duchowości i pamięci zbiorowej.
- Brody i Maleszowa – wieś Brody znana z gospodarstwa turystycznego „Daleko od szosy”, które oferuje wypoczynek w rytmie slow oraz ruiny zamku Krasińskich w Maleszowej – zabytek o wyjątkowym potencjale edukacyjnym i historycznym.
- Stadnina w Podlesiu – z funkcjonującą stadniną koni, miejscem animacji dla dzieci i dorosłych, a także punktem kontaktu z naturą.

- Historyczny poligon militarny w Podlesiu - Miejsce rekonstrukcji historycznych i wystaw artefaktów wojskowych.
- Drugnia – z kościołem pw. św. Wawrzyńca oraz gospodarstwem agroturystycznym „Jola”, łączącym tradycję kulinarną z ofertą noclegową i edukacyjną,
- Ujny – gdzie funkcjonuje gospodarstwo „Kuźnia i wiatr”, stawiające na lokalne rzemiosło, warsztaty tematyczne i integrację wokół tradycji.

Pętla ma charakter zamkniętej trasy o długości dogodnej do przejazdu rowerowego lub samochodowego, z potencjałem wydzielenia krótszych odcinków tematycznych. Dzięki różnorodności punktów – od historycznych, przez sakralne, po rekreacyjne – możliwe jest tworzenie ścieżek narracyjnych dla różnych grup odbiorców. Motyw przewodni – „od piwniczki do kapliczki” – nadaje całości spójność symboliczną i przestrzenną, spinając codzienność i duchowość w opowieść o lokalnej tożsamości.

## 5.2. Lista punktów pętli ekomuzeum „Od piwniczki do kapliczki”

Tabela 1. Elementy pętli ekomuzeum

Nazwa punktu	Funkcja	Opis
Góra piwniczna i zespół zabytkowych piwnic w Pierzchnicy	Dziedzictwo architektoniczne	Historyczne piwnice – pozostałość dawnego gospodarowania; punkt symboliczny i przestrzeń wydarzeń.
Kościół pw. św. Małgorzaty w Pierzchnicy	Obiekt sakralny	Centralny punkt duchowy gminy; zabytek o dużym znaczeniu dla tożsamości lokalnej.
Kaplica św. Rity w Domu Seniora im. Sue Ryder	Obiekt duchowy i integracyjny	Kameralna kaplica w miejscu opieki i spotkań międzypokoleniowych; miejsce ciszy i modlitwy.
Lokale gastronomiczne w centrum Pierzchnicy	Gościnność i smak lokalny	Potencjał do integracji z ekomuzeum jako przestrzenie degustacji i rozmowy.
Dom Pracy Twórczej w Pierzchnicy	Edukacja artystyczna	Miejsce wspierające wartości lokalne, umacniające sztukę i artystyczność poprzez prowadzenie warsztatów dla dzieci, dorosłych i seniorów, plenery malarskie, digital galerię sztuki.
Kaplica św. Antoniego w Skrzelczycach	Obiekt sakralny	Miejsce kultu o lokalnym znaczeniu; związane z tradycjami religijnymi mieszkańców.
Obelisk w Skrzelczycach	Miejsce pamięci	Pomnik poświęcony ofiarom II wojny światowej – ważny punkt refleksji i edukacji historycznej.

Gospodarstwo turystyczne „Daleko od szosy” (Brody)	Wypoczynek, animacja	Miejsce z ofertą slow life i rekreacji; idealne na warsztaty rodzinne i relaks.
Ruiny zamku Krasieńskich w Maleszowej	Zabytek historyczny	Unikalny obiekt o potencjale narracji rycerskiej i edukacji historycznej.
Stadnina koni w Podlesiu	Rekreacja i edukacja	Miejsce animacji konnej, warsztatów i zajęć dla dzieci i młodzieży.
Historyczny poligon militarny w Podlesiu (Nowa Droga)	Edukacja historyczna i patriotyzm,	Miejsce rekonstrukcji historycznych i wystaw artefaktów wojskowych. Organizacja inscenizacji bitew, ekspozycji sprzętu oraz spotkań z rekonstruktorami i weteranami.
Kościół pw. św. Wawrzyńca w Drugni	Obiekt sakralny	Zabytkowy kościół z elementami lokalnej architektury i historii parafialnej.
Gospodarstwo agroturystyczne „Jola” w Drugni	Edukacja kulinarna i wypoczynek	Agroturystyka z ofertą lokalnych produktów i warsztatów dla grup zorganizowanych.
Gospodarstwo „Kuźnia i wiatr” w Ujnach	Rzemiosło i animacja	Miejsce warsztatów, pokazów i integracji wokół tradycyjnych zajęć wiejskich.
Wiata rekreacyjna / edukacyjna w Pierzchnicy	Punkt odpoczynku i integracji	Miejsce zbiórek, warsztatów terenowych i wydarzeń plenerowych; zadaszenie, ławki, tablice info.

Źródło: *Opracowanie własne*

### 5.3. Układ pętli ekomuzeum „Od piwniczki do kapliczki”

- Spójność tematyczna – wszystkie punkty pętli odwołują się do charakterystycznych cech życia codziennego na wsi: gromadzenia zapasów (piwniczki), duchowości (kapliczki i kościoły), pracy fizycznej (gospodarstwa, kuźnia, ranczo), gościnności (agroturystyki) i pamięci historycznej (obeliski, miejsca refleksji, historyczny poligon militarny). Trasa łączy przeszłość z teraźniejszością – przez miejsca i ludzi.
- Równowaga przestrzenna – pętla obejmuje zarówno centralną miejscowość Pierzchnica, jak i wsie o różnym charakterze – od rekreacyjnego (Podlesie, Brody), przez historyczne (Maleszowa, Drugnia), po te związane z duchowością i lokalną pamięcią (Podlesie, Skrzelczyce, Ujny). Dzięki temu uczestnicy mają okazję doświadczyć mozaiki krajobrazów i znaczeń – od symbolicznej „piwniczki” po „kapliczkę”.
- Możliwość modularnego odwiedzania – trasa może być pokonywana w całości jako jednodniowa wycieczka samochodowo-rowerowa lub punktowo – w zależności od zainteresowań. Istnieje możliwość wydzielenia mniejszych tras tematycznych, np. sakralnej, agroturystycznej, rodzinnej czy edukacyjnej.

- Orientacja na doświadczenie – pętla nie tworzy tylko liniowej trasy, ale sieć opowieści – związanych z miejscami, ich mieszkańcami i lokalnymi tradycjami. Każdy punkt ma potencjał do działań warsztatowych, spotkań i przekazywania historii – od kulinariów po rzemiosło i duchowość.
- Punkt startowy/meta – rekomenduje się, by miejscem rozpoczęcia lub zakończenia zwiedzania pętli była wiata rekreacyjno-edukacyjna zlokalizowana w Pierzchnicy. Może ona pełnić funkcję punktu informacyjnego, miejsca odpoczynku, zbiórek grup i wydarzeń plenerowych. W wiatę warto wkomponować tablicę z mapą całej pętli i QR-kodami do materiałów cyfrowych.

## 6. Plan realizacji koncepcji

Koncepcja ekomuzeum „Od piwniczki do kapliczki” powstała na bazie spotkania warsztatowego z udziałem lokalnych liderów, przedstawicieli instytucji, gospodarstw i organizacji społecznych. Uczestnicy zaprojektowali trasę pętli, która łączy punkty związane z dziedzictwem materialnym i niematerialnym: zabytki, miejsca pamięci, gospodarstwa agroturystyczne i miejsca warsztatowe. Motywem przewodnim jest codzienność i duchowość lokalnej społeczności – ujęte symbolicznie w przestrzeni piwniczki i kapliczki.

### ***Etap I – Formalizacja partnerstwa i wybór struktury zarządzania***

W pierwszej kolejności konieczne będzie utworzenie struktury odpowiedzialnej za koordynację działań i dalszy rozwój ekomuzeum. Planowane działania:

- powołanie lokalnego partnerstwa, obejmującego przedstawicieli sołectw, gospodarstw, szkół, organizacji i instytucji;
- ustalenie zasad współpracy, podziału zadań i roli koordynatora (może to być instytucja publiczna lub organizacja pozarządowa);
- przygotowanie porozumienia partnerskiego i regulaminu działania;
- przypisanie opiekunów do poszczególnych punktów pętli;
- dopracowanie modelu zarządzania oraz harmonogramu spotkań i komunikacji.

### ***Etap II – Oznakowanie trasy i działania promocyjne***

Po formalizacji partnerstwa konieczne będzie wprowadzenie pętli do przestrzeni publicznej oraz przygotowanie materiałów informacyjnych. Zakres prac:

- opracowanie projektu oznakowania: tablic informacyjnych, kierunkowskazów, QR kodów;
- montaż oznakowania w terenie – przy głównych punktach pętli;
- przygotowanie materiałów promocyjnych: ulotek, folderów, mapy pętli;
- uruchomienie strony internetowej lub zakładki na stronie gminy;
- rozpoczęcie komunikacji w mediach społecznościowych;

- zorganizowanie wydarzenia inauguracyjnego – np. wspólnego przejazdu lub spaceru.

Za punkt startowy i miejsce informacji rekomenduje się wykorzystanie wiaty rekreacyjno-edukacyjnej w Pierzchnicy.

### ***Etap III – Realizacja działań animacyjnych i edukacyjnych***

Po uruchomieniu pętli, partnerzy będą realizować działania angażujące mieszkańców i odwiedzających. Planowane aktywności:

- warsztaty kulinarne, rękodzielnicze i edukacyjne w gospodarstwach (Ujny, Drugnia, Brody);
- animacje rodzinne i zajęcia konne w stadninie w Podlesiu;
- spotkania i spacer tematyczne przy obiektach sakralnych i miejscach pamięci (Pierzchnica, Skrzelczyce, Maleszowa);
- wydarzenia edukacyjne dla dzieci i młodzieży – objazdy tematyczne, konkursy, lekcje terenowe, warsztaty/plenery malarskie, rekonstrukcje historyczne;
- wydarzenia cykliczne – np. letnie pikniki, jesienne święto smaków, warsztaty świąteczne, warsztaty/plenery malarskie, rekonstrukcje historyczne;

Harmonogram wydarzeń będzie ustalany wspólnie przez partnerów, z uwzględnieniem sezonowości i dostępnych zasobów.

### ***Etap IV – Długofalowe funkcjonowanie i rozwój pętli***

Aby zapewnić trwałość ekomuzeum, planowane są następujące działania:

- organizacja regularnych spotkań partnerstwa (co kwartał);
- utworzenie zespołów roboczych ds. promocji, edukacji i koordynacji;
- pozyskiwanie środków finansowych z LGD, PROW, FIO, KPO i innych programów grantowych;
- rozbudowa pętli o kolejne punkty i działania – np. dodatkowe gospodarstwa, ekspozycje, ścieżki edukacyjne;
- współpraca z innymi ekomuzeami i sieciowanie w ramach szlaków tematycznych;
- monitoring i ocena działań – poprzez zbieranie opinii uczestników i analizę frekwencji.

Pętla będzie rozwijana w sposób elastyczny, z możliwością dostosowania do zmieniających się potrzeb lokalnej społeczności i odwiedzających.

## **7. Lista projektów do realizacji**

### **7.1. Projekty infrastrukturalne**

Wdrożenie koncepcji ekomuzeum w Gminie Pierzchnica wymaga przygotowania infrastruktury, która ułatwi orientację na trasie, wyraźnie wskaże najważniejsze miejsca i zapewni odwiedzającym wygodne warunki do zwiedzania. Jednym z kluczowych elementów będzie system czytelnych tablic

informacyjnych rozmieszczonych przy punktach trasy. Każda tablica będzie zawierała nazwę miejsca, krótki opis jego znaczenia lub funkcji oraz symbole pozwalające szybko rozpoznać typ obiektu – na przykład atrakcję historyczną, miejsce pamięci lub punkt rekreacyjny. Cała trasa zostanie również uzupełniona o proste oznaczenia kierunkowe, które umożliwią sprawne poruszanie się pieszo, rowerem czy samochodem. Tablice i oznakowanie zostaną wykonane z trwałych materiałów odpornych na warunki pogodowe i będą estetycznie wkomponowane w krajobraz Pierzchnicy.

Centralnym punktem całej infrastruktury będzie wiata pełniąca funkcję startu i mety pętli ekomuzeum. Odwiedzający będą mogli tu rozpocząć trasę, pobrać mapy, broszury edukacyjne lub wziąć udział w warsztatach i wydarzeniach organizowanych przez lokalnych liderów, szkoły czy organizacje pozarządowe. Wiata stanie się również miejscem spotkań grup zorganizowanych, przewodników i animatorów kultury. Projekt zakłada jej pełną dostępność dla osób z ograniczoną mobilnością oraz wyposażenie w materiały edukacyjne, umożliwiające samodzielne poznawanie lokalnego dziedzictwa.

Działania infrastrukturalne obejmują więc przygotowanie systemu oznakowania, wprowadzenie elementów małej architektury oraz budowę wiaty startowo-meta. Ich celem jest nie tylko poprawa komfortu odwiedzających i łatwiejsza orientacja na trasie, ale także wzmocnienie narracji ekomuzeum i stworzenie przestrzeni integracyjnej dla mieszkańców i turystów.

## 7.2. Projekty edukacyjne i promocyjne

Rozwój ekomuzeum w Gminie Pierzchnica zakłada stworzenie spójnej i różnorodnej oferty edukacyjnej oraz promocyjnej, która pozwoli odwiedzającym aktywnie poznawać lokalne dziedzictwo. W ramach tej koncepcji przewidziano cykl działań obejmujących zarówno zajęcia praktyczne, jak i materiały wspierające samodzielne odkrywanie regionu.

Jednym z głównych elementów będą warsztaty i szkolenia skierowane do mieszkańców oraz turystów. Odbywać się one będą w punktach pętli ekomuzeum, a także w lokalnych instytucjach kultury, świetlicach wiejskich i klubach seniora. Program zajęć będzie obejmował między innymi warsztaty kulinarne ukazujące tradycyjne smaki regionu, rękodzielnicze zajęcia praktyczne, lekcje przyrodnicze oraz spotkania historyczne poświęcone lokalnym miejscom pamięci i ważnym wydarzeniom. Warsztaty mają charakter międzypokoleniowy, sprzyjając wymianie doświadczeń i aktywnemu uczestnictwu społeczności w tworzeniu opowieści ekomuzealnej.

Kolejnym istotnym obszarem są materiały edukacyjne i informacyjne, które ułatwią samodzielne zwiedzanie i poznawanie gminy. W planach jest przygotowanie map z zaznaczonymi punktami trasy i propozycjami różnych ścieżek tematycznych – historycznej, krajobrazowej, rodzinnej czy kulinarnej – a także folderów i ulotek prezentujących lokalne zabytki, miejsca pamięci oraz walory przyrodnicze. Integralną częścią projektu będzie także strona internetowa ekomuzeum, zawierająca szczegółowy opis trasy, harmonogram wydarzeń oraz materiały multimedialne. Dodatkowo przewidziano nagrania audio i podcasty, które umożliwią poznanie historii, tradycji i lokalnych opowieści bezpośrednio w terenie.

Nie mniej istotne są działania z zakresu promocji i komunikacji. W ich ramach planuje się aktywną obecność w mediach społecznościowych, organizację inauguracji trasy oraz prezentację oferty edukacyjnej i warsztatowej podczas lokalnych imprez i wydarzeń. Głównym celem jest zwiększenie rozpoznawalności ekomuzeum, zachęcenie mieszkańców i turystów do udziału w przygotowanych aktywnościach oraz podniesienie świadomości o unikatowym dziedzictwie Gminy Pierzchnica.

### 7.3. Projekty z zakresu turystyki lokalnej i przedsiębiorczości

Ekomuzeum w Gminie Pierzchnica pełni rolę platformy wspierającej rozwój turystyki lokalnej oraz działalności gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem sektora usług, agroturystyki i gastronomii. W ramach projektu przewidziano kilka kluczowych działań, które mają łączyć promocję dziedzictwa z możliwością rozwoju przedsiębiorczości.

Jednym z głównych elementów jest promocja oraz certyfikacja produktów lokalnych. Planowane jest wprowadzenie znaków jakości dla artykułów wytwarzanych na terenie gminy, takich jak regionalne przetwory, wypieki czy wyroby mięsne. Certyfikacja pozwoli wyróżnić produkty autentyczne i ekologiczne, wspierając lokalnych wytwórców i jednocześnie popularyzując tradycyjne smaki i rzemiosło regionu.

Kolejnym obszarem są oferty agroturystyczne i gastronomiczne, które zostaną włączone do trasy ekomuzeum. W ramach projektu przewiduje się organizację degustacji, warsztatów kulinarnych, pokazów tradycyjnych metod wytwarzania żywności oraz krótkich pobytów turystycznych w gospodarstwach agroturystycznych i punktach gastronomicznych na terenie gminy. Integracja tych usług z trasą ekomuzeum umożliwi stworzenie spójnej i atrakcyjnej oferty regionalnej, przyciągającej odwiedzających.

Nie mniej ważnym elementem są wydarzenia sezonowe i festyny lokalne, organizowane wzdłuż trasy. Mogą to być festyny rodzinne, rajdy piesze i rowerowe, pikniki edukacyjne czy święta regionalne, które będą łączyć w sobie aspekty edukacyjne, kulturowe i kulinarne. Takie wydarzenia sprzyjają integracji społeczności lokalnej, przyciągają turystów i pozwalają promować lokalne produkty oraz usługi, jednocześnie wzmacniając gospodarkę gminy.

Projekty z zakresu turystyki i przedsiębiorczości w Pierzchnicy mają na celu maksymalne wykorzystanie potencjału lokalnych zasobów w sposób zintegrowany z trasą ekomuzeum. Łączą one promocję dziedzictwa, wsparcie lokalnych producentów oraz rozwój atrakcyjnych usług turystycznych, tworząc trwałą wartość zarówno dla mieszkańców, jak i dla odwiedzających gminę.

## Spis tabel, rysunków

Tabela 1. Elementy pętli ekomuzeum .....	10
Tabela 2. Partnerzy ekomuzeum .....	17

## Bibliografia

**Lokalna Grupa Działania „Białe Ługi”**, dokumenty wdrożeniowe w ramach LSR 2023–2027

**Fundacja Socjometr – Laboratorium Rozwiązań Społecznych**, materiały projektowe i dokumentacja warsztatowa (w tym: zdjęcia mapy, oś czasu, lista uczestników, lista punktów)

**Oficjalna strona Miasta i Gminy Pierzchnica** – [Miasto i Gmina Pierzchnica](#)

**Vademecum samorządowca – portal SVS GUS** – [GUS: Statystyczne Vademecum Samorządowca](#)

## Załączniki

### Załącznik 1 – Mapa



**GMINA PIERZCHNICA**  
Od Piwniczki do Kapliczki



**1. Pierzchnica:**

- » Góra piwniczna i zespół zabytkowych piwnic
- » Kościół pw. św. Małgorzaty
- » Kaplica św. Rity w Domu Seniora im. Sue Ryder
- » Dom Pracy Twórczej
- » Lokale gastronomiczne w centrum Pierzchnicy
- » Wiata rekreacyjna / edukacyjna
- » Fundacja Rozwoju Regionu
- » Koło Gospodyń i Gospodarzy Wiejskich
- » Fundacja Dom Pracy Twórczej

**2. Skrzelczyce:**

- » Kaplica św. Antoniego
- » Obelisk

**3. Brody**

- » Gospodarstwo turystyczne „Daleko od szosy”

**4. Maleszowa**

- » Ruiny zamku Kraasińskich

**5. Podlesie:**

- » Stadnina koni
- » Historyczny poligon militarny (Nowa Droga)
- » PHU EUROPLUS (Kolekcjoner pojazdów militarnych)

**6. Drugnia:**

- » Kościół pw. św. Wawrzyńca
- » Gospodarstwo agroturystyczne „Jola”

**7. Ujny**

- » Gospodarstwo „Kuznia i wiatr”



## Załącznik 2 – Lista partnerów

Tabela 2. Partnerzy ekomuzeum

l.p.	Osoba reprezentująca	Nazwa podmiotu
1	Michalski Dariusz	Fundacja Rozwoju Regionu Pierzchnica
2	Piras Monika	Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Pierzchnicy
3	Pawlik Monika	Koło Gospodyń i Gospodarzy Wiejskich Pierzchnica
4	Mrozowski Józef	PHU EUROPLUS (Kolekcjoner pojazdów militarnych)
5	Gil Katarzyna Gil Mateusz	Fundacja Dom Pracy Twórczej w Pierzchnicy

Źródło: Opracowanie własne